

ORADEA-MARE (NAGYVÁRAD)
3 Iuliu st. v.
15 Iuliu st. n.

Ese in fie-care duminăca.
Redacțiunea in
Közép-utca nr. 395.

Nr. 27.

ANUL XIX.
1883.

Prețul pe un an 10 fl.
Pe $\frac{1}{2}$ de an 5 fl.; pe $\frac{1}{4}$
de an 2 fl. 70 cr.
Pentru România 25 lei.

Programa

Adunării generale a Societății pentru fond de teatru român, ce se va ține la 6 și 7 august cal. n. 1883 în Lipova.

I. In 6 august n.

- 1) Președintele va deschide adunarea generală la 11 ore ant. am.
- 2) Se aleg doi notari pentru ședințele adunării.
- 3) Secretariul Societății va citi raportul comitetului Societății asupra lucrării sale, începute dela adunarea generală din urmă.
- 4) Se alege o comisiune de cinci membri pentru a examina și raporta comitetului și se prădă spre examinare.
- 5) Cassariul Societății va citi raportul despre starea cassei, cu sporiul dela ultima adunare încôce, și este tot despre averea ei.
- 6) Se va alege o comisiune de 5 membri pentru examinarea raportului cassariului.
- 7) Se va alege o comisiune de 5 membri care ințelesul §-lui 4 din statutele Societății, va câștiga membri fundatori, ordinari și ajutatori pentru Societate.
- 8) Se vor citi discursuri corespunzătoare scopului Societății, seu de alta materia literaria, ce sânt de a se insinua comitetului central cel puțin cu 3 zile înainte de adunare.
- 9) Președintele inchide ședința.

II. In 7 august n.

- 1) Președintele deschide ședința, și protocolul ședinței de ieri se va citi și autentică.
 - 2) Raportul comisiunii asupra raportului comitetului Societății și insinuarea altor propuneri in interesul fondului.
 - 3) Raportul comisiunii, asupra socoților cassariului.
 - 4) Raportul comisiunii, pentru câștigarea membrilor noi.
 - 5) Se va decide locul și ziua adunării pentru anul 1884.
 - 6) Se va alege o comisiune de trei membri pentru autenticarea protocolului din ședința a doua.
 - 7) Președintele va inchide adunarea.
- Din ședința comitetului Societății, ținut in Budapesta la 2 iuliu 1883.

Dr. At. Marienescu
secretariu.

Iosif Hosszu
președinte.

Câte-am cetit...

Câte-am cetit in ochiul teu
Când ai venit tu cătră mine
Nu pot să-ți spuie... Dar ved' pră bine,
C'aș vră să vie, să vie mereu.

Din țera dulcea primăveră
Intorsă ăr in țera ta,
Aș vră să poți a me uită
Căci se te uit eu n'am putere.

Și foi din ele-am numărat;
Din foi eșă că m'ai uitat...
E drept? căci nu știu... eu am plâns.

Ăr decă foile spun drept
Răspunde-mi ca să plec in lume,
Să nu mai dau de al teu nume,
Să știu să nu te mai ascept.

Maiu 1883.

Duiliu Zamfirescu.

Craul codrilor Grigore Pinte.

— Tradițiune istorică. —

(Înceiere.)

III.

Cum Pandurii prind pe Pinte a doua oră.

Trecuse trei ani de când Pinte scăpase din închisore, și in timpul acesta făcuse atâte fapte haiducesci, încât in tôte părțile tremurau de groza lui.

Dar tôte in lume și-au un capăt. Pandurii i urmăriau in tôte părțile necontentit. Cu ocașiunea unei incaerări ce o avu ărăși cu pandurii, Pinte perdū ără opt soți, șapte ăni scăpară, ăr Pinte ajunse in închisore.

Lucru curios! La haiducii acestia ără un fel de lege, că decă va scăpă și numai unul din ei, acela să fie obligat a completă banda ără la numărul de cincispre-dece ămeni.

Acum judecătorii hotărira să facă lui Pinte proces scurt și in ziua următoare să-l spăndure. De astadata il inchiseră intr'o cameră alătura cu odaia altui brigand osendit la mörte, însă nu-l puseră in fiere.

Dar ce se întâmplă? Pe când Pinteza ședea în închisore și vedea, că-i imposibil a scăpa de aici, atunci de odată i se părură, că se mișcă o parte din zidul închisorii sale. Și nu se înșelase. În câteva minute se ruină o parte din zid și un om cu o privire selbatică intră în închisore sa prin gaura zidului.

— Cine esti și cum te cheamă? — întrebă Pinteza pe oșpele seu.

— Eu sânt Erias și am scăpat din închisore spărghând zidul, — răspuse acesta aruncând în giurul seu niște priviri selbaticice.

— Ai scăpat din închisore, — duse zimbând Pinteza. Ai nimerit-o. Din închisore ta intr'a mea. Acum du-te frumos înapoi!

— Nu te teme, — răspuse Erias, — voi scăpa eu și de aici.

— Cum? Aș voi să știu.

— Nu vezi tu colo deasupra o ferestă?! — îl întrebă Erias. Me ure acolo și cu pila acesta voi tăia grilagiul de fer și voi eși afară.

— Să-ți ved pila, — duse Pinteza cătră el.

— Etă-o aici, privesce-o!

Atăta fu de ajuns pentru Pinteza. Apoi smânci repede pila din mâna celuiialalt osândit, dicându-i:

— Lucrul acesta îl voi face eu.

Maniera acesta deșteptă în Erias un fel de nencredere și fiind că eră și el un bărbat destul de robust, se aruncă cu furia unui tigru asupra lui Pinteza și o luptă desperată se începū între ei.

În fine Erias veni la convicțiunea, că el nu pôte să resbescă cu Pinteza. Dar fiind că nu voia să lase pila lui Pinteza, o aruncă repede pe gât în jos:

— Acum nu o are nici unul din noi!

Trărarul seu de gât și atât a sugruma, pe... cănd Erias cădū mori.

Apoi scose pila de pe gât, tăia grilagiul ferestii și eși afară.

A doua zi când judecătorii voiră să-l ducă la locul de supliciu, Pinteza dispăruse și în locul lui dênșii aflară pe un alt haiduc mort.

Acum dispăruse ori ce speranță de a mai pute pedepsi cu legea pe acest haiduc nepomenit. Guvernul țerii puse un premiu de 300 galbeni pe capul lui Pinteza. Dar cu tôle aceste mai trecură încă șese ani, fără ca să pôtă pune mâna pe el.

IV.

Intriga baronesei Sziklai.

Pe timpul acesta trăia în ținutul Marâmureșului un baron avut, cu numele Todor Sziklai. El avea o nevastă tineră, raritate de frumșete. Locuința baronului se află ceva mai depărtată de sat, pe un mic delușor, în apropierea unei păduri frumôse.

Intr'o zi baronul plecase de-acasă pentru a-și regula niște afaceri economice. Baronesa remasese în castel numai singură cu servitorii.

Încă în noștea cea d'ânteu baronésa auđi un sgotmot în odaia ce eră lângă camera sa de durmit. Se sculă, îmbracă niște haine ușore de casă, deschise apoi ușa și intră în odaia laterală.

O Ddeule! Aspectul eră infiorător! Ori ce altă femeie, chiar și bărbat, ar fi ajuns la desperațiune. În odaie se aflau șese-spre-dece haiduci înarmați și amândouă camerierele baronesei zăceau mörte.

Haiducii priviră câva timp cu admirațiune la baronésa. Dênșa însă, cunoscându-și pozițiunea, se reculese îndată, păși apoi în mijlocul lor și-l duse:

— Bine ați venit, dragii mei! Bine că ați sosit odată! Credeți-me, de mult v'am așteptat eu ăia și

noștea! Dar căpitanul vostru unde este ca să-l pot sa lută în persônă?

La cuvintele aceste unul din haiduci voia să repundă baronesei cu secure ascuțită și selpiciosă, pe care o ridică în sus, voind să-i crepe capul.

Dar Pinteza apucă îndată brațul haiducului și strigă:

— Oprește-te! Mai ânteu să vedem ce vré să n spună femeia asta.

— Căpitane! — duse haiducul, — ai grige nu te lăsă în cunoscintă și prietenie cu femei din clasa natală! Ele nu te vor iubi nici odată!

— Fiți linisciți! — răspuse căpitanul. Pe mine nu me înșelălă cineva așa ușor, o scifi voi cu toți, și nu aveți a ve teme. Dênșa este în mâna noastră și repede putem ispravi cu ea. O femeie, și pe lângă aceea o femeie frumôsă, să me înșele pe mine? Nu perdetă dară vorbele de giaba... Spune-mi, iubită prietenă, — incheia Pinteza întorcându-se cătră baronésa, — cu poftesci? Eu sânt căpitanul cu care doresti să vor besci!

— Tu esti! — strigă baronésa cu bucurie, prin dând mâna lui Pinteza. Of! ce fericită sânt acuma! De câte ori n'am gândit eu la făimosul căpitan (Grigor) Pinteza și cât am dorit să-l pot vedé odată! De câte ori am voit să fug dela bărbatul meu beliv și vai de el; dar nu se putea, căci tiranul me priveghia aspru. Of, unicul meu prieten, permite-mi să te îmbrățișez! Până voi trai, nu voiesc să me mai despărțesc de tine!

Lingușirile aceste amețiră pe Pinteza. Frumôsă baronésă se alipi de el întocmai ca o porumbiță persecutată de ulin.

cap, și alți aruncând niște priviri înjurătoare... baronesei, ar fi voit s'o sfășie în mii de bucăți.

Ea însă se află acum în siguranță, căpitanul cucerit.

— Acum la lucru, voinici! — strigă baronița, — ce stați și ve mirați!? După mine! Repede dintr'o cameră în alta. Se luăm cu noi tot ce e prețios și nu este de lipsă în pădure. Lădile cu banii și secele de argint să le ducă doi haiduci. Punga cu galbenii să o ia căpitanul. Așa dar înainte haiduci!

Baronésa apoi, punând mâna pe o luminare ce ardea pe mésză, i conduse dintr'o odaie în alta. Lucrurile scumpe și fără preț erau aici în abundență, și haiducii lui Pinteza se jucau cu ele prin mâni.

Nu mai regretau acum, că n'au ucis pe baronésă. Tôtă nemulțămirea eră că ei priviau cam mânioși asupra căpitanului, invidiându-l pentru ținera și resolută damă.

Baronésa ajunsese acum la mésză de scris a soțului seu:

— Acum, Pinte dragă, — duse ea cătră căpitan, punându-i mâna confidențial pe umăr, — deschide țadița acesta și vezi decă afli ceva acolo!?

Pinteza deschise lada, însă nu află nimic în ea.

— Nu e nimic aici, puil bađii, — duse el.

Atunci baronésa începū să riđă:

— Vezi tu, — duse dênșa, — decă m'ați fi ucis, multe lucruri din castelul acesta v'ar fi remas necunoscute. Aveți să ve mirați de ce veți vedé încă. Alți doi haiduci să fie gata ca să ieie o ladă și să mai grea.

Haiducii saltară de bucurie.

— Dômnă, — duse unul, — ne faci pe toți bogăți. Acum nu te mai teme, decă va fi lipsă, te pémă 'n contra dracului.

Încet de odată duse baronésa, făcând haiducii să semn drăgălaş:

— Când vom ajunge odată 'n pădure, atunci puteți vorbi. Acum se vedem se isprăvim repede aici!

Toți haiducii se inamorară de baronésă. Ce e mai mult, unul din ei cugetă să omorâ pe Pinte și să țină pentru sine pe încântătoarea nevastă.

Baronésă puse mâna pe o córdă secretă din pulpit și îndată se deschise un alt despărțământ în care se aflau șese pungi pline cu galbeni.

— Primesce suma acesta ca zestre dela mine, — duse ea.

— Curios lucru! — răspuse Pinte. Baniile acestea nu s'ar fi putut afla. Acum fii cu voie bună, draguța mea! Ai să duci la mine o viață de princesă.

Țicând cuvintele aceste, dânsul se plecă cu foc spre juna baronésă.

— Acum, — duse ea, — să mergem în pivniță! Aici sunt cheile la lățile cu bani. Tot ce ați vădut aici, nu e nimic în asemănare cu ce am să ve arăt în pivniță.

Toți șese-spre-dece haiducii plecară după ea. Unii din ei urmăreau însă cu invidie și nencredere toate mișcările ei.

Intrarea în pivniță eră închisă cu o ușă grosă de fer, ce avea o construcțiune de tot curiosă. Din afară trebuiau doi oameni puternici să o ridice în sus și apoi se opriă de sine într'un cârlig. Decă apesă cineva cârligul, atunci ușa cădea er la locul seu cu o forță înflorătoare. Din partea din lăuntru însă ușa nu se putea ridica, fiind că eră óblă și nicairi nu se putea prinde.

Când vădură haiducii acesta ușă curiosă ce se mișcă în părete în sus și în jos, nu voră să intre. Baronésă însă începă să ridă de ingrigirile lor, apoi cu *lampa și cu cheile mâna* plecă înainte pe scară în jos.

Pinte plecă și dânsul după baronésă și atunci urmară și ceilalți. Numai unul din ei remasese ca sentinelă în capul acestei scări înalte.

Toți erau curioși să vedă tesaurele.

Baronésă conduse mai întâiu pe haiduci la o ladă grea de fer, luă apoi cheile și cercă să o deschidă, însă nu putu.

— Vină, scumpul meu, cercă tu a deschide lăcățul ăsta! Mâna ta este cu mult mai tare, — duse dânsa predând cheile lui Pinte.

Pe când Pinte se încercă a deschide lada, baronésă oferă celorlalți haiduci din vinurile delicate, cari se aflau în pivniță, le puse înainte mâncările ce se găseau acolo și haiducii își arătară aici totă bravura lor.

Dar ostenela lui Pinte să deschidă lada fu însă dar. Nici o cheie nu se potrivă.

De odată strigă baronésă :

— A! sufletul meu, acum știu eu ce este cauza. Nu-s cheile cele adevărate. Dar la moment voi corege greșela și voi aduce cheile celelalte.

Țicând aceste, alergă repede pe scară în sus și după puține minute se rentorșe cu cheile și cu o luminare aprinsă în mână.

Ajungând la ușa pivniței, dede o lovitură așa de puternică asupra haiducului ce sta de gardă, încât el cădă peste cap în pivniță pe scară 'n jos. În momentul acela dânsa apesă repede cârligul și ușa de fer se slobođi eră în jos cu o detunatură înflorătoare.

Acum toți haiducii erau prinși în pivniță.

De frică și surprindere ei nu se putură reculege în momentul prim. Baronésă alergă apoi cu luminarea aprinsă la un grajd și-i puse foc.

Peste câteva minute se dede alarmul de foc în satul din apropiere și oamenii alergară ca să-l stingă.

— Lăsați grajdiurile să ardă, oameni buni, — strigă baronésă, — el este separat de alte edificii și e gol. Incungiurați mai bine castelul, căci vestitul Grigore Pinte e prins în pivniță cu toți haiducii lui!

Poporul impresură îndată castelul. Unii alergară înapoi în sat ca să aducă arme, er alții fugiră 'n oraș să însciințeze pe judecători.

După câteva ore sosiră trei-deci de panduri înarmați, ca să pună mâna pe haiduci, cari nu mai puteau să iasă din pivniță.

Când pandurii intrară în pivniță, haiducii se predară cu resignațiune, vădend că ori ce opunere este zedarnică.

Și în scurt timp după aceea fure executati toți cinci-spre-dece, dimpreună cu căpitanul lor.

Astfel se fini viața vestitului Grigore Pinte și a soților sei. Ei cădură jertfă vicleniei unei femei frumoșe, dar n'au putut fi învinși cu armele.

Nic. Densusian.

Seumpătatea sângelui omenesc.

În numărul 47 anul XVIII al acestei foi am făcut promisiunea, că voi scrie despre unele datine rele și daunose sănătății, care esistă la poporul nostru și cari trebuiesc stîrpite, precum: răsipirea sângelui, mulțimea posturilor și sêrbătorilor, abuzul de spirtose și tutun, vrăjitorile și altele; din acest punct de vedere voi să me ocup cu tema din titlu

Când dice primul nostru poet de dincoci de Carpați: „Să dăm doveđi la lume, că 'n aste vâni mai curge un sânge de Roman“, par că a avut în vedere rezultatul scrutărilor fiziologice, cari spun că sângele e sucul vieții și al puterii din corpul omenesc, er vice-versa puternicia postulatului unui sânge vîrtos, la care reflecteza poetul aducându-și a minte de eroismul vechilor Romani.

Așa ne învătă fiziologia, că la viață se cere: organ, plasmă, oxigen și nervi. Plasma și oxigenul se aduce organului prin sânge spre a cărui regulare cantitativă sêrvesc nervii. Șciind acesta, ușor ne putem închipui, ce rolă mare jocă sângele în corpul nostru. Nu va fi deci fără interes a cunoșce tratările făcute de medici și nemedici cu acest prețios fluid dătătoriu de viață, pe care și până aci nemedicii îl tratează ca pe vinul din bute; ba pardon, nu-i bună asemănarea, că de vinul din bute grigesce ei pră bine ca tot stropul mai bine să curgă pe gâtlejul lor, de cât să se verse pe pământ, ar fi și păcat că-i sângele lui Christos, dar sângele omenesc, ce le pasă lor ducă-se macar păraie!

Între diferitele moduri de a deșertă sânge din corpul omului, în prima liniă e de amintit venesectia, care s'a înrădăcinat atât de tare mai cu semă în conservativul popor român, încât nici sfaturile medicilor moderni, nici asprimea legii nu-i pôte reținē dela atare abuz contra firei omenesci, la a cărui cunoșcință medicina abia în timpurile mai recente a ajuns. Nici nu e mirare, că s'a lățit și înrădăcinat așa de tare credința în sanarea prin deșertarea sângelui, pentru că și cel mai vestit fiziolog, englesul Harvey, care a descoperit la a. 1619 circularea sângelui din corpul omenesc, pe patul seu de mörte (+ 1657) când limba a început a-i denegă serviciul, a făcut semn colegului seu ca să-ia sânge din limba.

Acosta tot ar fi fost ce ar fi fost, însă când un șarlatan germân (dr. Thurneyser) a răspândit în mai multe edițiuni cãendar astronomic, în care eră precis însemnat când este iertat a face venesectia, când a

pune venture și când a purgă, pentru că ȃice el, acēsta nu atērna dela starea morbului, ci dela stele — aci superstiȃia vechiă despre veneseȃiă și-a ajuns culmea.

Cei mai mulȃi medici moderni ȃin, cā omul nici odată n'are sānge superfluu (plethora) și așā nici deșertare generală de sānge nu trebue făcută. Esecȃiuni rari pot obveni insē pe acestea numai medicul le pōte determina. Mai puȃin stricāciōsă și in multe casuri folositōre este deșertarea locală din vasele capilare prin ipitori și ventuse. Cātāȃimea sāngelui tras prin lipitori le greu de constatat, de comun o lipitōre abiā pōte suge o unică, deci 12—16 lipitori pot suge atāta, cāt sē ia la o veneseȃiă ordinară. Ventusele sūnt niște pāhare, din cari scoȃnd aerul le aplicām pe o parte a corpului, și prin acēsta sāngele se suge sub pele, de unde — dēcā e necesar — se pōte esmite prin tăietura, scarificarea pele. Spre acest scop Baumscheidt a fabricat un instrument (destul de crudel) numit escitatorul vieȃii (Lebenswecker). In al treilea loc sūnt de a se numi medicamentele, ce intārit pelea și fac rană, precum vesicatōrele, moesele șcl.

Acestea sūnt metodele cari sub sapă puterea omului. De cāte ori, fiind intre compatrioȃii mei, m'am convins cā lanceta, de și la aparinȃa neinsemnată, in mână barbierului este un adevērat vampir, care suge puterea sērmanului muncitor cu multe percente mai mult de cāt morbul in contra cārui cred ei cā au avut efect luarea sāngelui, și așā i rāpesc capacitatea de lucru pe luni intregi.

Pe cānd la noi se esercitā mai mult veneseȃiă, in Romānia pare cā celelalte metode sūnt preferite. La acēsta conclusiune am ajuns in urma unei epistole dela o damă inruditā din Turnu-Magurelle, care venind la Pesta de a consulta unii medici mai vestiȃi, a fost tracatā de profesorul Korānyi cu fer și vin de china pentru cā a vēȃut cā-i sāracă in sānge, anemică. Rentorēndu-se dēnsa acasā și agravāndu-i-se morbul, ēcā se-mi scrie in mod destul de naiv și fōrte caracteristic față de tema din cestiune: „Bon jour Doctore! Dupā o lungā asceptare primirām epistola dle, prin care ne faci cunoscut, cā ai frumos succes ca oculist. Așā și despre mine, cā am scāpat de mōrte ca prin urechea acului! Dēla espediarea scrisōrei premergātōre și pānā acum am zācut fōrte greu in pat de rānichii, am avut o aprindere grozavā intr'o lātore, pentru aceea imi puserā 8 lipitori și 9 ventuse la rānichii; tusa āncā nu-mi dā pace, mi-a aplicat vesicatōre așā cāt tot peptul meu nu e de cāt o rană. Acum aș fi mai bine, dar durerile nu-mi incētā cu tōte cā pānā acum trei doctori m'au curarisit. Ce este de făcut? Speranȃa numai la niște bāi din țerā mi-a mai ramas, unde s'ar aflā la munte niște minerale numite cātulată, bune pentru rānichii. Acēsta apă face minuni!“ și așā mai de parte. Din aceste șire āncā și aceea putem vedē, cā incep și indigestiū a-și cheltui paralele la bāile interne mai bine de cāt tot in strāinetate.

Contrarā dela cele espuse pānā aci, este aceea tratare cu sānge, care se numesc transfusiune adecā inducere de sānge in corpul omenesc și anume ori dela om, ori dela animal (miel) la om; dar și acēsta procedurā s'a discreditat așā de tare, incāt s'a adus asupra-i laconica și cinica sentinȃa, cā la o transfusiune de sānge de miel in faptā se recer 3 oi!

Sē nu preocup insē pe cetitorii binevoitori, ci sē schiȃez istoricul acestei metode prē interesante. Mai mult de cāt peste 2 secli a lāsāt acēsta operaȃiune pe cei mai diligenti scrutātōri ca sē vedā cāte o raȃ strālucitā din luciul cu care ea chiar la inceput a apārut. Dēnșii ca cum ar fi așlat pētra inȃleptilor, așā trāiau in inchipuirea, cā prin un isvor clocotitor de sānge fraged vor fi in stare sē intinerēcā corpul imbētrānitor.

Acea beȃie de mult a dispārut, dar dintr'ēnsa cāte un medic și pacient s'a pomenit cu capul amēȃit, pōte cā cel din urmā nici nu s'a mai pomenit.

Spre a ne face o inchipuire despre aventura transfusorilor incepetori, e destul de caracteristic casul urmātor. La a. 1667 in 23 nov. făȃ Lower și King transfusiune la un baccalaureu de teologie din London cu numele Arthur Coga in preșenȃa mai multor persōne insemnate. Pacientul erā cam simȃit la minte, dicēndu-se el: „his brain was him a littl too warm“. Nāinte de operaȃiune pacientul luā sect, sub decursul ei fumā și bea pelin. Prin deschiderea vēnei dela mână se scurserā 6 uncii de sānge, apoi din arteria dela grumaz a unui miel se versarā in vēna deschisā 9—10 uncii prin o țavā de argint. Pacientul sē simȃia sub și dupā operaȃiune „very well“, * laudā fōrte procedura acēsta și i plăcea a enarā despre dēnsa. La intrebarea de ce s'a in voit ca chiar sānge de miel sē i se inducā, a respuns: „pentru cā acesta e simbolic in cātva cu sāngele lui Christos“. Dupā 3—4 zile pacientul ēnsuși cerū ca sē se repetēscā operaȃiunea, dar operatorii numai dupā niște sēptēmāni se in voirā a-i implini cerea. Consecinȃe afarā de puȃine ferbinȃeli n'au fost, dar nici funcȃiunea spiritalā nu-i s'a strāmūtāt, ba superb de noua operaȃiune eroicā ce s'a făcut la dēnsul, pacientul se numiā martirul societāȃii filosofice din London. Dupā doi ani, cānd l'a vēȃut unul dintre operatorii, l'a așlat tot așā de smintit ca nainte de operaȃiune.

Cu cāteva luni nainte acestui cas, in 15 iunie, a făȃut Denis la Paris o asemenea transfusiune, care este āntāia ce s'a făȃut la om; firesce sub condiȃiunea cā considerām numai de ficȃiune poeticā cea ce scrie Ovid in Metamorfose: „Quid nunc dubitatis mertes? Stringite gladios veteremque haurite cruorem, ut refloam vacuas juvenili sanguine venas“.

Resultatul transfusiunii il putem vedē din datele statistice compuse de transfusorul Landois. Pānā la a. 1874 se aflā publicate in literaturā 347 casuri de transfusiune cu sānge de om și 129 cu cel de animal. Dintre cele dintāiu 150 au fost cu succes, 183 fārā succes, 12 dubiōse și 2 au fost urmate de mōrte; dintre celelalte 42 favoritōre, 25 cu succes dubios și 62 nefavoritōre dintre ele unele (?) mortale. Cāt se va mai perfecȃionā acēsta operaȃiune, ne va invēȃa viitorul. — Introducerea ei in pracsā dovedesce, cā in seclii din urmā s'au așlat medici, cari nu numai cā au abandonat veneseȃiă, ci chiar au făȃut pași insemnaȃi in direcȃiunea contrarā, recunoscēnd cā omenii adese sūnt sārāci in sānge și nici odatā prē bogāȃi. Dēcā cineva se simte destul de puternic și bogat in sānge pentru a donā din el o anumitā cantitate pentru v'un sērman muribund, atunci trebue sē-i laudām fapta galantā, care are cu totul alt scop de cāt cānd iși pune cineva sāngele la dispoziȃiunea barbierului.

Din datele statistice se vede, cā transfusiunea cu sānge de om e mai favorabilā pentru om de cāt cea cu sānge de animal, ceea ce ușor se pōte esplicā dēcā scim cā sāngele omenesc difere mult de al animalelor. Cercārile au dovedit cā pārticelele de sānge omenesc se potrivesc cu ale mielului, pe cānd de exemplu ale cānelui disolvā pe ale omului. Norocul a fost cā sōrȃtea a aruncat inaintea primului transfusor pe nevino-vatul miel, ēr nu pe alt animal.

Venind vorba și despre diferinȃa sāngelui imi revoc in memorie pe acel lord, care cu tōtā serioșitatea

* „Fōrte bine“; espresia originalā am ȃinut-o pentru de a trece și eu nainte amabilelor cetitōre și cetitori de om cu „chic“ sēu „psutt“ sēu fie și cu „v'lan“ in sensul „Familiei“ a. c. p. 93.

Indigeni in Guinea nouă.

afirmă, că sângele aristocraților difere de nearistocraților și adică nu numai că acela pe o mână frumoză cu pelea fină și transparentă apare mai vânet (Blaublut), ci chiar și în compoziția lui chimică are însușiri diferite. Acesta credință nu a dat pace lordului până nu s'a adresat cu rugarea sa cătră un fiziolog mare ca să-i constateze, că sângele lui are însușiri pe care al țeranului nu le are. Marele scrutător al naturii se învoiesce, ia sânge din vênile lordului și din a unui țeran bine plătit și la analiză dând de diferențe, constată naintea lordului că da, sângele lui difere de al țeranului, dar bine înțeles nu prin alta de cât prin discrasia sa, adică prin aceea că lordul în junie și-a infectat sângele cu un anumit morb. Lordul se păciui.

Acum însă se me las de înșirarea atâror picantării și să-mi incheiu discursul, care pôte că unora li se va imparé pré lung ér altora pré scurt. Și unii și alții pot avé resônele lor. Aș dori să edau o carte voluminoasă despre tema din cestiune, dar fie-care pagină a acestei cărți se nu conțină alta de cât admonițiunea: „Omeni buni! nu versați nici un strop din sângele vostru, pentru că fie-care strop este o părțicea a vieții vóstre!”

Față de cei ce-mi desconsideră sfatul me mângăiu cu aceea, că străinii ne-a învățat a ne respi sângele și erăș ei vor să ne desvețe dela acesta, durere însă că până atunci mai trece multă apă pe riu, ér réul abia târđiu se va stérpi.

Dr. George Crainicean.

Considerațiuni diverse despre căsătorie.

Sucesiunea infinită a generațiunilor nu se pôte asigura altfel, decât prin căsătorie, cea mai sântă legătură, care mai există în omenire, după cum o numesc Garibaldi. Ea este unirea cea mai durabilă a secșurilor, care confundă interesele și persoanele lor; întemeiază comunitatea existenței lor prezentă și viitoare; stabilește între bărbat, femeia și copiii lor un lanț de drepturi, de obligațiuni și ce este mai prețios un lanț de amor.

Cari ar puté fi ôre, afară de căsătoria astfel înțelesă, legăturile pe cari am puté contă pentru a puté poporă universul în mod statornic? Legăturile frivole și trecătoare, pe cari le a născut capriciul și pe cari tot el le și distruge? Legături, cari n'au de scop, decât plăcerea, și unde aparițiunea unui copil, departe de a fi sərbătorită, ca un eveniment fericit, din contră este considerată ca un accident, ca o nenorocire, ca un lucru rușinos, ca o ocară, ca o desolațiune? Ce voiți să devie copiii născuți în astfel de condițiuni? Cine le va purtă de grige în copilărie? Ei n'au tată; ér mama lor, decât nu cumva le a stins dîlele în vre-un mod criminal, i abandonéză, séu din îndemnul miseriei, séu din terna pentru onôrea și independența sa, séu din influința legăturilor vechi séu noue, cari le-a contractat; și decât cumva succedé acestui fruct nenorocit al libertinagiului a scăpă de multiplele cause ale morții, care, după cum ne probéză statistica, i seceră în un grad mult mai considerabil, de cât pe copiii legitimi, ei în urma acestei născeri nu pot, decât să ducă o viétă langedă, și prin batjocura și disprețul ce-l sufer dela semenii lor espie păcatele autorilor lor.

Dacă poporațiunea ar trebui să se perpetueze prin desfrânare, atunci nu după mult timp genul omenesc ar dispăré cu totul, pentru că desfrânarea este regimul instinctului, ce conduce la sterilitate și depoporare; din contra căsătoria este regimul virtuții, pentru că alături cu plăcerea și chiar mai pe sus de densa pune datoria; pentru că în loc de a secă sursele vieții, le în-

treține, și sapă o albie din ce în ce mai largă undelor umanității.

Etă causa pentru care tôte legislațiunile statelor civilizate au stabilit, în cât a fost posibil unirea secșurilor pe unitate și indisolubilitate; au fundat familia, au atașat pe tată de copii prin transmiterea numelui și a averii sale, cu un cuvânt, au dispus tôte în un mod atât de armonios, în cât tot aceea, ce au decretat în favôrea copiilor profită părinților.

În astfel de condițiuni viitorul umanității încetéză de a fi în pericol, fiind că se pôte ređimă cu multă conființă: pe eficacitatea căsătoriei, pe concursul soției, pentru care fecunditatea este o corônă cu care se împodobesce și un titlu neprețuit la atașamentul bărbatului; pe concursul bărbatului, care vede în eredele seu, fructul inimei sale, continuatôrele persoanei sale, beneficiarul averii sale, ornamentul etății sale înainte și susținătorul bêtănățelor sale.

Eficacitatea căsătoriei există în unirea, care impune obligațiuni și conferă drepturi, în unirea, care legă mai multe ființe în un mănunchiu indisolubil și i face solidari unii pentru alții. Acesta unire conținând farmecul și stimulentul ține cheia viitorului; și decât este adevărat politicesc și fiziologicesc vorbind de a consideră familia ca fundamentul societății, atunci mergem și mai departe cu adevărul, ducând originea sociale până la căsătorie, fiind că căsătoria este punctul de plecare al familiei.

Un alt scop, ce și-l propune femeia și bărbatul unindu-se în căsătorie consistă în a se puté sprigini unul pe altul în această viétă viforósă, a împărtăși bucuriile și supărările, splendôrea maririi și amărăciunea miseriei, a schimbă în fine forța energia, aptitudinea și egida tutelară a unuia, cu gingașia devotamentului și a virtuților consolatrice a celuilalt.

Căsătoria, dice tot Garibaldi, înainte chiar de a se fi unit cele două părți, ea le inobileză, de ôre ce voiesc ca să se placă reciproc — și sunt datori — căci altfel e pericol de a nu fi plăcuți. Sentimentul de a fi fericiți facă mai buni pe consoți — și iubirea ce porta pentru copiii lor, i inobileză și i facă mai umani cătră celalaltii ômeni, cu speranță, că copiii lor se vor bucură la rândul lor de considerațiunea semenilor sei.

Ecă ce dice Debay în această materie: * Bărbatul nu este în adevăr bărbat și femeia în adevăr femeie, decât prin căsătorie, fiind că numai prin căsătoria pot procrea pe semenii lor. Bărbatul și femeia cu moravuri bune nu trebuie să trăiescă isoțați pe acest pământ, ei trebuie să se unescă unul cu altul pentru ca să fie fericiți în viétă și să-și platescă tributul cătră stat, dând educațiune bună copiilor lor și învățându-i a-și îndeplini obligațiunile cetățenesci. Căsătoria face pe bărbat și femeie mai perfecți, mai întăiu pentru că este necesaria la completă desvoltare a organizațiunii lor, și în fine pentru că obligă pe soți a lucră pentru asecurarea existenței familiei lor.

Bărbatul luându-și o soție, își alege un companion cu care trebuie să împărtășescă existența sa, avutul seu, virtuțile, talentele, drepturile și datorile sale. Egalitatea drepturilor și comunitatea bunurilor sunt bazele societății conjugale. O soție trebuie să formeze o singură ființă cu bărbatul seu; amândoi trăiesc unul pentru altul și existența ambilor trebuie să se confunde într'una. Bărbații, cari fac din femeie selavă sunt inimizii societății, pentru că respectul pentru femeie și mai ales pentru mamă este sorgintele virtuților și a moravurilor. Scopul uniunii matrimoniale este a perpetuă existența ce o-am primit și a cresce copiii în deprinderea virtu-

* Philosophie du mariage.

ții, pentru ca la rëndul lor să devie cetățeni utili statului.

A crește un copil, a plântă un arbore, și a lucra un câmp erau și sânt încă și astăzi fapte foarte meritorie, foarte considerate în India și Persia. Să fim noi ore cu moralitatea în urma acestor popore?!

Biblia în mai multe locuri proclamă matrimoniul ca o perfecțiune și celibatul ca o desonore. Isaia ni spune, că eră o mare desonore pentru femeii a rămâne fete.

Un filosof după o meditațiune de 20 ani asupra cărților lui Moise, conchide că nu au o instituțiune mai bună, ca aceea de a avé virginitatea în orore. Dacă acest popor de samsari superstițiosi, n'ar fi considerat căsătoria, ca cea de întâiu lege la care omul trebuie să se supue, decât ar fi avut, ca noi mănăstiri de călugări și călugărițe, ar fi dispărut de mult din numărul națiunilor, cari poporează astăzi acest pământ.

Legile grece și romane încurajau căsătoriile, în scop de a înmulți numărul cetățenilor, ele nu numai recompensau pe cei, cari aveau mulți copii, dar erau foarte severe cătră cei cari rămăneau celibi și i supuneau unei amende. August pentru a înmulți căsătoriile, permite cetățenilor romani, afară de senatori, a se căsători cu fiicele libertinilor, fără ca aceste alianțe să potă strică, acelora, cari le contractează. În o revistă a poporului, a lăsat să se distribue fie-cărui tată de familie, câte o mie de sexterți, pentru a încuragi pe junii romani la căsătorie.

După esemplul lui Licurg și Solon, August încunjiură pe femeia în stare binecuvântată cu multe semne de respect. Fie-care cetățen trebuia să se deie la o parte și se lase se trecă o astfel de femeie fie de ori ce clasă socială; însuși patricienii erau ținuti a o saluta, când o întâlneau în calea lor.

Camil, constringea, prin amende și tacse, pe Romanii neinsurați a se căsători cu văduvele bărbaților căduți pe câmpul de bătălie.

La Gali, Francesi și Germani căsătoria eră în aceeași onore ca și la Romani.

Istoria tuturor națiunilor, afară de unele popore degradate prin luec seu despotism, ni arată căsătoria respectată, și celibatul defaimat.

Din aceste aprecieri generali rezultă că bărbatul și femeia maritată sânt cu mult mai sus puși pe scara morală a societății, decât celibatariul egoist, care ca și planta sterilă, mai adese-ori strică vecinilor sei.

Căsătoria este basa întregii societăți și protectora bunelor moravuri, ea face pe bărbat și femeie mai virtuosi și-i împedecă de a se deprinde de viciuri și năravuri rele. Bărbatul căsătorit fiind în momente de a comite o faptă rea, adese-ori a fost reținut de soția sa. Mama de familie, în momentul de a se perde, vedându-și copiii sei, reintră în calea cea dréptă. Bărbatul, care este tată de familie, își reprimă aplicările cele rele; el nu voiesce să roșescă înaintea copiilor sei, și să le lase rușinea ca moștenire. Politici mari au dis: Căsătoriți soldații vostrii, și atunci ei nu vor deșertă; legați-i de familia lor și vor fi ai patriei lor. Un soldat necăsătorit, adese-ori nu este decât un mercenar, un om fără căpătăiu, cărui i este indiferent decât va servi pe papă seu pe turc. Soldații Romani și Greci erau căsătoriți și au învins toate națiunile.

Aceste considerațiuni sânt de ajuns de puternice pentru a face pe guverne să încurageze din toate puterile căsătoriile cetățenilor lor.

Dacă căsătoria este o instituțiune importantă pentru societate, trebuie să fie actul cel mai serios pentru individ și nu trebuie tratată cu ușurință, pentru că este vorba de existența a două fiiți intim legate împreună, cari decât trăiesc în un perfect acord, se veselesc în

rațele unei fericiri durabile, séu se vestelesc, în durere, decât sânt antipatici. Bărbatul, care-și caută companiona vieții, trebuie să țină mai puțin la avere, decât la educațiune și la moralitate; pentru că cu aceste două calități femeia face mai totdeauna fericit pe bărbatul seu.

Ignoranța cu prejudețele sale, superstițiunea și bigotismul sânt inimicii de mörte, ai vieții conjugali, ér instructiunea, mulțumirea spiritului și artele sânt farmecul ei.

Dacă între doi căsătoriți există amor, acestuia i va succede totdeauna o intimitate tandră, o necesitate plăcută de a trăi împreună; stima și amicitia sânt florile cele mai frumoase ale căsătoriei, dar pentru a le vedé înflorind trebuie cultivate cu multă atențiune și delicateță.

Bărbatul să nu abuzeze de autoritatea, ce i este dată, și femeia să nu incalce drepturile bărbatului. Se și cedeze reciproc; să nu sémene nici odată în raporturile lor certă nici îndereticie. Bărbatul va fi plin de atențiune cătră soția sa, va prevedé și preveni chiar și dorințele sale, decât va găsi de cuviință; în genere el nu se va arătă nici odată indiferent, supérat și plictisit în giurul densei.

Femeia, drept recompensă, trebuie să uite distracțiunile lumesci pentru a puté oferi tandreță sa bărbatului și copiilor sei; pentru că o femeie, care nu gândesce, decât la gătelii, care nu visază decât sərbători și teatru, va sfârși réu. Ori ce lucru la timpul seu: păpusile pentru copii; plăcerile modei pentru domnișore; retinența și prudența pentru mame.

Să întrebăm pe acelea, cari alergă neconținut prin baluri, pentru ce atăta dorință de a străluci în lume? Pentru ce atăta plăcere vanitösă de a se auđi laudate și flătate? Pentru ce acest luec în toaletă și acesta cochetărie adese-ori necuviinciosă? Permit acesta unei fete, ce-și caută soț, dar unei femeii. O! imi este mila de densa; deplâng pe sërmanul seu bărbat și tremur pentru sërmanii sei copii.

Femeia măritată nu trebuie să caute a plăcé, decât numai bărbatului seu; ea n'are nevoie de adorațiunile publicului. Dar durere! se întemplă mai totdeauna din contră.

O femeii! vi se fac temêneli, ve seduc, după aceea încep șoptele pe contra vöstră, sünțeti criticate, și îndată amantul ve părăsesce ca copilul capriçios jucăreile sale. Ușor ve lăsați prinse în laț sémenați fluturului imprudent, care-și arde aripile în flacăra luminării. Și când vine ziua invrășbirii, cine este culpabilul? Bărbatul. „El este un pretențios, un capriçios, un gelos, dice acesta femeie cu fățarnicie; eu nu sânt nici sclavă, nici o reliquie pentru a muceđi stând închisă, și ce este mai grav încă, el me negligea, me uită pentru a alergă după altele, în fine el mi-a devenit insuportabil“.

E de observat, că o femeie măritată nu ajunge la un așa grad de iritațiune rușinösă, decât numai decât a fost contagiată prin consiliile altei femeii; fiind adeverată aksiomă: o femeie strică pe alta.

Din acest moment totul este rëscolit în casă: să încep destainuirile, șoptele cu vecinii, începem a ne povestii supérările la amici indiscreți, cari în loc de consolare, ne invenineză cu consiliile lor periculöse. Réul merge crescënd, și în scurt nu se vorbesce de alta, decât de scene deplorabile. Tötă lumea ride de acesta și încep a ridiculisa pe sërmanul soț.

Adese-ori și bărbatul comite greșeli grave contra femeii sale: uitarea obligațiunilor sale, indiferența vieța rësipitöre etc. causază perderea amorului și a stimei soției sale; atunci nu trebuie să se plângă de nefericirile ce vin asupra capului seu, fiind că el le-a provo-

cat; cu toate aceste o femeie cu minte și bine crescută trebuie să se siléscă a preveni urmările neplăcute ale neconduitei bărbatului seu. Prin consiliile sale date a propos și cu blândéță, prin supunerea sa și cu lacrimile sale, rar se întâmplă să nu-l pótă imblândi; și decă nu, atunci bărbatul acesta este cu totul abrutisat; este un diavol alătura cu un ânger; și in astfel de impregiurări divorțul este indispensabil.

Micile neînțelegeri interioare des repetite sfêrșesc prin a indispune pe soț unul contra altuia. Decă vom cumpeni toate incidentele, toate impregiurările, și decă vom scótem la lumină aceea, ce eră incurcat, decă ne vom face judecători împărțiali pentru femeie ca și pentru bărbat, vom vedé, că usul nepotrivit al autorității maritali face adese-ori pe bărbat culpabil și indispune pe soția sa contra lui.

Multe femei, dice un filosof contimporan, au tot dreptul a se plânge, că au găsit numai durere, acolo unde credeau, că vor găsi amor; pentru că bărbatul și-a arogat drepturi, cari nu-i aparțin, și-a pretins neegalitatea in locul amorului. Părechea unită prin amor, proclamă egalitatea amândurora; bărbatul crezându-se stăpân, amorul nu va fi de o parte amorul unui tiran, de cealaltă amorul unei sclave.

Tot acest filosof dice: Femeia fiind unită prin legăturile căsătoriei face parte din noi, tot aceea ce este in noi trebuie a se răspândi și asupra ei, și noi trebuie să aternăm de densa, cu un cuvânt a esista printr'ênsa. Ecă egalitatea, amorul! Femeia trebuie declarată liberă nu ca soție, ci ca creatură omenéscă. Nu pentru că este femeie trebuie se fie egală bărbatului, ci pentru că este soția lui.

Decă bărbatul va fi pêtruns, de aceste învățături înțelepte, de acesta morală blândă, părechia va fi mai fericită.

Pentru ce atâte naufrage pe acesta mare a lui Hymen? După un sóre atât de frumos, pentru ce un cer atât de sombru și zile atât de noróse, pentru ce tempestăți atât de teribile? Abia esiți pe pörtă, palpítând de amor și viitor, pentru ce ore atâte căsătorii se sfarimă de cea dintăiu stâncă? Cercetați pe bărbat, întrebați pe femeie; adese-ori un grăunte de năsip i-a făcut să cadă. Am auzit un mare număr de femei tinere plângându-se și acuzând pe bărbații lor de un început de indiferență: „el nu mai are aceleși atențiuni și preveniențe cătră mine, el nu mai este așa de vesel și amabil, nu me mai iubesc ca odinórá“, dice ele. Acesta le supără, le face posomorite. Ele n'au dreptate. Decă ele și ar da ostenéla a reflectă puțin, ar găsi cauza acestei schimbări, aprópe necesarie: in ocupațiuni, in afaceri, cari ușurele in primul timp al căsătoriei au devenit mai serióse.

O femei! voi regretați primăvéra vóstră, și acesta este pré natural, viața este atât de frumósă la 18 ani! Inima este nouă, plină de iluziuni, de poezii, și de amor; impresiunile sânt deliciose, órele trec, fericite și repede! Ce zile frumoșe sânt aceste!

Durere însă! totul se useză pe acest pământ; aceasta este destinul fatal. Totul trece, și amorul este acela, ce trece mai iute. Cu toate aceste consolative tinere femei; esista un remediu contra acestui adevér disolant: când căsătoria a fost bine potrivită, când stima și conștiința au ocupat locul amorului, atunci atașamentul prin de rădăcini profunde și casnicia incepe a ve oferí o fericire liniscită și durabile.

Nina Mănăstirean.

Studii limbistice.

— O sută de etimologii revindecate. —

(Urmare.)

39) *Pat, pătul, pătuli*. Cuvântul „pat“ înseamnă: lectus lat., lit. couche fr., Bett germ.

Cuvântul „pătul“ înseamnă: a) pat séu clane (clăie) de fân aședată între crengelile unui arbore, b) pat făcut între crengelile arborilor unde dorm păzitorii de câmp, c) culcuș pentru hoara (paseri) spre a dormi peste nopțe, de regulă într'un coteș unde sânt și prăjini pusc ca să se sue pe ele. Când se mênă hórele la culcuș se dice: pătul! pătul! cătră ele. Verbul „pătuli“ înseamnă: a bătători pământul, plomber la terre fr., die Erde fest stampfen germ., d. e. fără de acesta pătulire nici o séménță nu resare bine. Participiul „pătulit“ și „pătulită“ are înțelesul figurat de: aședat, statut, învechit, vesteșit, d. e. feta pătulită (stătută, îmbétrănită).

Dl Cihac: Dict. etym. daco-romane, éléments slaves etc. pag. 723 derivéază cuvântul „pat“ dela „pad“ magiar, care înseamnă: scămnie (scamn lung, laviță), banc fr., Bank germ. Dl Cihac vorbește și de „pad-ágy“ magiar, care ar însemna: culcuș pe o scămnie (lavița). Óre 8 milióne de Români in Dacia traiană să nu fie avut „pat“ până ce nu au venit Magiarii in Europa in al 9 seclu, și până nu au inriurit ei asupra Românilor? Dl Miklosich: Lexicon palaeoslovenico-graeco-latium, Vindobonae 1862—65 pag. 597 deduce pe magiarul „pad“ dela slovenicul „pod“: tabulatum lat.

Dar in contra tuturor acestora cuvântul „pat“ totuși e de origină romană. In limba italianéscă aflăm „impatto“, care înseamnă: lo sterno o letto, cl. alle bestie nelle stalle ital., adecă: asternut séu se face vitelor in staule. Verbul „impattare“ și „pattare“ fără prepușețiunea „in“ (im) și are tot același înțeles. Deci precum póte lăpédá verbul italianesc prepușețiunea „in“ așa o póte lăpédá și substantivul „impatto“, care estmod are a suná „patto“ și aci ecă formal și esențial „patu“-l românesc, care înseamnă: asternut de culcat. Și in patul de lemn (Bettstelle germ.) se face: asternut de culcat, de aci apoi numirea de „pat“ și a patului de lemn, punénd partea pentru totul.

40) *Borc, borcan*. Cuvântul „borc“ înseamnă: urceus, cantharus lat., cruche, pinte fr., Krug, Kanne germ., și este întrebuintat in Bănat mai vértos in graiul coloniilor din România dela Baia de arama, dela Isvarna, Pocrui etc. aședate in locurile montanistice Oravița, Sasca, Moldova, Carbanariu, Ciclova, Bocca (Bogschan), Reșița, Dognecea, Straja (Lagerdorf) etc. din Bănat, dar este a parte usuat și la ceialaltii Români din Bănat, cari întrebuintéază altmintrele mai vértos „bocal“ și „bocala“ pentru același concept. Cuvântul „borcan“ este derivățiunea dela „borc“ prin finalul „-an“ și înseamnă un „borc“ mai mare. Este de mirat cumcă cuvântul „borc“ încă nu este introdus in dictionariile românesci, de ore ce după cele mai înainte împărțite trebuie se esisteze și in România.

Dl Cihac: Dict. etym. daco-romane, éléments slaves etc. pag. 484 derivéază cuvântul „borcan“ dela magiarul „bor-kancsó“, care este compus din „bor“ vin, și „kancsó“ bocala, cruche fr., Krug germ.

Acesta etimologie a dlui Cihac însă nu póte fi adevérată, de ore ce cuvântul „borc“ din care este derivat „borcan“, este urdit din „brocca“ ital., care in dialecte suná „broc“ de gen bărbătesc, și care are semnificațiunea de: cruche, pinte fr., Krug, Kanne germ. Din „brocca“ séu „broc“ italianesc se face prin metafoza lui „r“ chiar „borc“ ca in limba românéscă, și înțelesul e același. In limba francesă încă aflăm „broc“

cu înțelesul de Schleifkanne germ. „Borcan“ este formațiune prin finalul „-an“ și înseamnă un „borc“ mai mare.

41) *Muşdaiu, muşdeiu, moşdeiu.* Cuvântul muşdaiu (sau deiu, moşdeiu) înseamnă: o mâncare de post preparată din aiu (usturoiu) pisădat, cu unt de lemn și cu oțet adăugat ex alio contuso cum oleo et aceto praeparatum lat.; aillade préparé avec de l'ail broyer, de l'ail et du vinaigre fr.; Knoblauchgericht zubereitet aus gestossenem Knoblauch mit Oel und Essig germ. Dicționarul de Buda 1825 registră și forma de „muşdaiu“ care este cea corectă. Explicațiunea cuvântului în dicționarul de Buda și a lui Polizu (1857) este a parte mănăcă încât se abate dela splicățiunea noastră de sus, eră explicățiunea în dicționarul lui Barcean (1868) este falsă. Dicționarul Academiei române de Laurian și Massim 1871 pune acest cuvânt între cuvintele străine din glossariu, și încercând o explicațiune pe larg, confundă și mai rău conceptul și etimologia cuvântului.

Dl Cihac: Dict. etym. daco-romane, éléments slaves etc. pag. 204 deduce cuvântul „muşdaiu“ dela paleoslovenicul „moštizi“: acetum lat. și „mociti“ madefacere lat., nass machen germ., combinând și pe boem. „mokka“ jus lat., Brühe germ.

Etimologia acésta a dlui Cihac însă este falsă, căci nu o condece nici forma (materialul) nici conceptul cuvintelor dela cari se intenționează derivarea. Cuvântul „muşdaiu“ nu înseamnă altă ceva de cât „must de aiu“ (usturoiu), care prin contractiune s'a făcut „mustd'aiu“ și apoi „muşdaiu“, și acésta etimologie ție-o pôte splică ori și care țeran în acărui ținut este în us atare mâncare. În graiul bănățenesc există și verbul „mojdi“ seu „moșdi“ care înseamnă: obterere lat., écraser fr., zerreiben germ., și unji cugetă, că și de aci se ar pute urdi cuvântul „moșdeiu“, însemnând „pișadatura“ (de aiu), dar acésta mitologia este neverisimilă.

42) *Grăsun, grăsun.* Acest cuvânt înseamnă: porcellus pinguis lat., marcassin fr., Frischling germ.

Dl Cihac: Dict. etym. daco-romane, éléments slaves etc. pag. 128 derivă cuvântul grăsun (în bănat. grăsun) dela boem. „chrana“ și „chrochna“: scöfa, și cari amëndoué cuvinte țice că ar derivă dela „hrochati“ grogner fr., grunzen germ. Dlui combină și pe neogr. γουρουνί porc, și γουρουνά scöfa. Se vede ca dl Cihac nisuesce cu tot prețul se făureze etimologii slave din cuvinte romănesci, căci altmintrele ar fi trebuit se observeze, cumcă nici materialul cuvântului nici înțelesul logic nu condece a deduce cuvântul românesc din atari rădăcini slave. Tot omul care a cuprins numai a parte geniul limbei romănesci, vede cumcă cuvântul este format din „gras“: pinguis lat., felt germ., cu finalul „-une“, formând estmod „grăsun“, ca tăiune, pășiune, cărbune etc. Spre a documentă acest princip al limbei române provocăm pe Diez: Etym. Wörterbuch der romanischen Sprachen, Bonn 1853 pag. 635 unde tractă despre „fresange“ fr. și „frasugno“ ital., cari încă au semnificațiunea de „grăsun“ și sânt formate din cuvântul „gras“. În ital. „frasugno“ se vede apriat „grăsun-le“ românesc, numai cât „g“ dela începutul cuvântului este mutat în „f“.

43) *Gălétă (găleată).* Cuvântul „gălétă“ înseamnă: a) o măsură pentru cereale în Transilvania; cubulus (mensura frumentaria, modiolus) lat., baguet fr., Kübel germ., b) un vas de scos apă din fântână; situla lat., seau fr., Wassereimer germ., c) un vas de muls lapte în el; multrale (multrale) lat., baguet à traire fr., Melkgefäß germ. În graiul bănățenesc are cuvântul „gălétă“ numai înțelesul al treile: de vas pentru a mulge și purtă în el lapte acasă.

Dl Cihac: Dict. etym. daco-romane éléments slaves etc. pag. 113 deduce cuvântul „gălétă“ din elemente slave, dela slovac. „galeta“, boem. „galeta“, „geleta“, „geletna“, „kelta“, neosl. „golida“, rusnec. „gileta“, combinând și pe magiarul „galeta“ și „geleta“; în urmă țice dl Cihac cumcă în limbele slave provine acest cuvânt din limba germână, care are pe vechi germ. „gellita“, „kellita“, mediugerm. „gellete“, „gellite“ și neogerm. „gelte“. Așă dară dl Cihac spune, cumcă cuvântul a venit în limba romănescă prin mediul slav, acedă prin limbele slave, eră în limbele slave a intrat din limba germână, prin urmare cuvântul ar fi de origina germână.

Dicționarul Academiei române de Laurian și Massim 1871 tom. II pag. 1275 produce „galéta“ numai cu primul și al doile înțeles al cuvântului, macar ca deja în dicționarul de Buda 1825 este pus și al treile înțeles de: vas pentru a mulge în el lapte. În urmă însemnăm, cumcă tôte dicționariile romănesci nu au nici o etimologie la acest cuvânt.

Noi credem cumcă cuvântul este de origină din limba romană rustică, fiind că se află în latinitatea evului de mijloc și în dialectele limbilor romane dela apus. Estmod aflăm în Du Cange: Glossarium mediae et infimae latinitatis, Parisiis 1840—50 „galeta“ și „galita“ pentru „vasculum“, pentru „mensura frumentaria“, și pentru „mensura vinaria“ lat., acedă pentru: vâscior, pentru măsură de grâne și de vin. În Diefenbach: Novum Glossarium latino-germanicum, Francofurti a/M. 1867 pag. 188 stă „galida“ pentru „gelte“ (capedo, orcula lat.) și „Zuber“ (ciuber) germ. Tot în Diefenbach: Glossarium latino-germanicum mediae et infimae latinitatis, Francofurti a/M. 1857 p. 256 (colona treia) aflăm „gallida“ cu înțelesul de „multrale“ (Melkgefäß germ.) lat., va se țică chiar cu înțelesul al graiului bănățenesc. Dl Diefenbach indrumăză dela „gallida“ la „calicula“ (pag. 90) unde aflăm mai multe forme, precum „caleola“, „calida“, „gallica“, „gallicola“, „galleola“ și (galeola), „galletum“ și „galida“, cari tôte derivăză dela „galea“ ori „galeola“ lat. În Monti: Vocabolario dei dialetti di Como, Milano 1845 aflăm „galeda“ pentru: un vas de a bé ori tornă vin din el. În Biondelli: Dialetti gallo-italici, Milano 1853 pag. 67 vine înainte „galeda“ cu asemenea înțeles. În Hecart: Dict. rouchis-franç. Valenciennes 1834 stă „galot“ pentru „galéta“. În Carisch: Wörterbuch der rhäto-romanischen Sprache, Chur 1848 pag. 63 aflăm „galeida“ pentru: Siug-eimer für Kälber germ. În limba spaniolă „galleta“ încă înseamnă un vas spre a bé din el. În Diez: Etym. Wörterbuch der romanischen Sprachen, Bonn 1853 p. 160 sub „galea“ încă se află în combinațiune tras și „gălétă“ noastră presupunând etimologia în „galea“ și „galeola“ lat. Deci se vede cumcă cuvântul „gălétă“ derivăză dela „galida“ și „galeta“ al latinității evului de mijloc, în care se justifică chiar și înțelesul special de „multrale“ (Melkgefäß germ.) al graiului bănățenesc, precum și de „mensura frumentaria“ a graiului transilvanen, și cumcă etimologia zace în „calix“ și „galea“ seu „galeola“ latinității.

(Va urmă.)

Simeon Manguia.

Originea mitică a orezului.

Se scie că orezul este planta prin escelință plăcută orientalilor; se scie asemenea cât de viuă e inchipuirea lor, care poetisează tot. Orezul nu putea fi uitat. Ecă legenda lui.

Când cea dintâi femeie născu un copil, Dumneșeu s'arătă amânduror soților și le dîse :

„Până acum nu v'ați hrănit de cât cu rădăcini și cu fructe, ca ferele sălbaticе; dar decă consimțiți ca eu să omor pe copilul vostru, voi crea din sângele lui o plantă, care ve va face mai puternici.

Bărbatul și femeia își petrecură noptea plângend și consultându-se : Prefer să me ia Dumneșeu pe mine de cât pe copilul meu, dîcea femeia. Țr bărbatul, încruntat și pe gânduri, nu dîcea nimic.

Sosind ziua otărită, Dumneșeu se presintă cu un cuțit mare bine ascuțit și-i întrebă ce au otărit.

La vederea cuțitului cu două tăişuri și strălucind ca fulgerul, femeia îngrozită strigă :

„O Dămnne! ia copilul!“

Dar bărbatul strînse copilul la sîn, îl dete în mâinile mamei și desfăcend și peptul, dîse lui Dumneșeu :

„Omăra-me, și lasă-mi copilul cu viêtă.“

Atunci, spre a-l încercă, Dumneșeu clătina cuțitul dîcend :

„Găndesce-te căci ai să mori.“

„Lovesce“, respunse bărbatul.

Dumneșeu apropiă cuțitul de bărbat, fără ca acesta să se misce măcar, și nu-i făcu de cât o ușură șgăritură din care eşiră câteva picături de sânge.

Apoi luă acest sânge și-l răspândi pe pământ care dete nascere orezului.

Și el dîse femeiei :

„Bărbatul va fi stăpânul copilului, fiind că a sacrificat viêtă sa spre a scăpa pe a copilului, și tu i te vei supune.“

De atunci tatăl este capul familiei, Țr omul cunosce orezul și-l mânâncă.

Legenda este frună, nu e nimic de dîs, dar se vede că ea, fiind făcută de un bărbat, este foarte partinitore pentru acesta.

E e h o.

Alexandru Dumas fiul prânșia la Marsilia la doctorul Gistal, o celebritate medicală din acel oraș.

După prânș, doctorul aduce albumul seu și rōgă pe Dumas să-i lase drept suvenir câteva strofe improvisate.

— Cu plăcere, — respunse Dumas, și luând condeiul în mână scrise sub ochii doctorului chiar, următoarele versuri :

De când doctorul Gistal
Bolnavii ingrigesce
S'a dărâmat un spital...

— „Lingșitorule!“ — dîse doctorul suridend și intrerumpend pe Dumas.

Un domn, într'o cafenea, se uită cu ôre-care obrăsnicie la un alt domn, aședat la ôre-care depărtare de dēnsul.

Acest din urmă, perđend și cumpetul, întrebă pe cel dintăiu :

— Ce te uiți astfel la mine, onorabile! Voiesci să te cārpesc?

— Incercă, — respunde celalalt, — și vei vedē ce are să și se întēple!

— Așă! apoi fiind că mi-e silă să me derangez pentru un individ ca dta, poți să te consideri ca pālmut...

— Dle, palma dtale am primit-o; eu am insē obiceiul d'a ucide pe acei care me pālmuiesc; consideră-te deci ca mort și prin urmare tacă-ți gura.

*

Paradisul lui Mahomet.

Albufeda dîce că o bătrână întrebând pe Mahomet ce trebuie să facă pentru a intră în paradis, profetul i respunse :

— Draga mea, paradisul nu este pentru femeile bătrâne.

Bătrâna, începēd să plângă, el adăugă :

— Mângăie-te : decă nu sînt bătrâne în paradis, cauza este că ele întineresc tôte mai nainte d'a intră aci.

— Dđeu și profetul seu să fie lăudați, — strigă bătrâna depărtându-se.

*

Un sergent esplică gramatica soldaților.

— Substantivul, — dîce sergentul, — e ori ce lucr și ori ce ființă. El e concret decă-l putem vedē cu ochii și pipăi în mâna. Ați înțeles?

— Am înțeles, — respund ascultătorii într'un glas.

Dintre acestia unul pare dascălului și dîce mai vioiu. Lui i dă esemplele următoare spre a se înțeleg minte ce i-a spus :

— Focul ardē, — dîce sergentul ; — care e substantivul concret din aceste două cuvinte?

— Nu e nici un substantiv aci, — respunde vioiul, — afară d'or de clesce cu care numai inarmat am putē pipăi focul spre a vedē decă e concret.

Sergentul dă un alt exemplu :

— Fiica colonelului...

Vioiul îl intrerumpe și dîce răpede :

Și fiica și colonelul... dl colonel... pot să fie amēndoi substantive, de vreme ce sînt ființe, dar în ori ce cas nu concrete, căci cine ar îndrăsnī să-i pipăiescă!

*

Conversațiune între magistrați.

Primul magistrat : Sē ne grăbim, la două-spre-șce trebuie să fiu la fotoliul meu.

Al doilea magistrat : Nu iei cafēua?

Țntēiul magistrat : Nici odată, acesta m'ar impe-decă să dorm.

Indigeni în Guinea nouă.

— Veđi ilustrațiunea de pe pagina 325. —

Africa de mijloc nici astăzi nu prē ne este cunoscută. Afară de câteva colonii, cari sînt aședate mai ales pe malul mării, civilisațiunea nu cunosce mai de parte interiorul aceleși părți a lumii.

Interiorul consiste mai ales din niște deșerturi și locuri mocirlose, unde omul abia pôte să pētrundă.

Între Senegambia și Guinea inferiōră este un ținut litoral, care în limba indigenilor se numesce Ouankarah. Francesii, cari cuprinsēră acel loc, i deteră numele de Guinea nouă.

Păduri seculare, vegetațiune bogată, bălți și mo-

cirle multe, etă ce se află în această provincie, unde numai prin unele riuri poți pătrunde. Locuitorii indigeni, precum arătă și ilustrațiunea noastră, locuiesc în niște colibe găsite cu ořeș-care gust și cari mai totdeauna au forma de semi-cerc.

Ōmenii au colore de brună-roșie, umblă mai cu sēmă fără vestimente și sūnt forte lenioși, căci pămēntul fructifer nu-i silește la lucru. I. H.

C e e n o u ?

Sciri personale. *Pr. Ssa episcopul Ioan Meșian* a făcut în săptămānile trecute visitațiune canonică în o parte a dieceșei sale, începēnd de pe la B. Ineu, continuānd prin părțile Belului și sfērșind la Ueuriș. — *Dl Atanasiu Bărian* a făcut la Budapesta censură de advocat. — *Dl Emil de Leveleye*, ilustrul economist belgian, a petrecut câteva zile la București, unde dl D. Sturza i-a oferit un dejun.

Hymen. *Dl Constantin Ciolac*, adjunct de notar, la 1 iuliu ș-a incredințat de soție pe dșōra Emilia Buharovici, fiica dlui Ioan Buharovici invēțator în Craloveț lângă Timișōra.

Adunarea din Lipova a Societății pentru fond de teatru român, care se va ține la 6 și 7 august st. n. se speră, că va fi binecercetată. Inteligența și poporul român din Lipova și giur a adresat prin comitetul seu la fruntașii din acele părți următorul apel: „Societatea pentru fond de teatru român își va ține adunarea generală de estimp în Lipova, la 6 și 7 august st. n. Este datorința noastră, a inteligenței și a poporului, ca să concluerăm, ca adunarea să reieșcă cât mai bine și să luăm parte cât mai mulți, ca să fie spre ~~beneficiu și a ținutului.~~ Te rugăm dară pe dta, căci te cunōscem de un bărbat zelos și poporal, să concluci din resputeri și să indemni pe ōmenii noștri a participa la adunare, și fiind că nici o întreprindere nu se pōte face fără spese, se rugăm ca să colectezi cu colă aci alăturată spese de primire și taxe de membri, cât mai multe, și acele le trimite dlui cassar al comitetului de primire Iosif Suciu paroc în Lipova, până la Sān-Petru (11 iulie st. n.) Sperăm dela dta și dorim cel mai bun rezultat, și nu ne indoim a crede, că vei ave în vedere, cumcă dela această cestiune depinde chiar reputațiunea noastră națională. Din ședința comitetului central de primire ținută în Lipova la 9/21 iunie 1883. *Ioan Tieran* protopop ca președinte; *Ioan Tuducescu* invēțator ca notar*.

Reuniunea femeilor române din Selagiu și despărțemēntul XI al Asociațiunii transilvane pentru literatura și cultura poporului român vor ține adunarea lor generală în anul acesta la Tășnad în 27 august. — Scopul numitei reuniuni este: înaintarea invēțămēntului poporal și a industriei de casă, cu deosebită privire la seculul femeiesc din comitatul Selagiu. Cu ocaziunea acestei adunări se va ține și un bal cu tombola. Publicul român și în special cel din Sēlagiu este rugat a trimite, la adresa președintelui G. Filip în Tășnad, obiecte de tombola.

Adunări invēțătorești. Invēțătorii despărțemēntului tractual *Făgăraș* ținură adunare generală la 6 iulie în Făgăraș în localul școlii gr. or., cu o programă interesantă, în care gāsirăm și o disertațiune intitulată „Șincal ca pedagog* de Dānilă Gabor. — Despărțemēntul *Brad* al reuniunii invēțătorilor romāni dela școlile gr. or. din părțile zārāndane, la 5 și 6 iulie ținū adunarea sa generală în gimnasiul din Brad. — În *Ciuculmare* la 19 iunie s'a ținut sub presiul protopopului Maier adunarea despărțemēntului reuniunii invēțătorilor romāni din acele părți.

Petrecere de vēră. Reuniunea sodalilor romāni din Sibiu au arangiat sāmbețā în 7 iulie st. n. o petrecere de vēră în grādina Herman, care a reeșit bine. — Junimea romānă academică din giurul orașului Alba-Iulia a arangiat la 1 iulie st. n. o petrecere de vēră cu scop filantropic în Alba-Iulia în sala de vēră din grādina otelului „La sōre“. — Societatea „Progresul“ din Arad a arangiat în „Pādurița“ la 29 iunie (11 iuliu) a. c. o petrecere de vēră, unde se a reprezentat și piesa teatrală: „Nunta țērānescă“ și „Ciobanul din Ardeal“. Venitul curat în parte este destinat pentru ajutorarea copiilor sārāci dela școlile confes. romāne din Arad.

Parastas pentru Șaguna. Joi la 16/28 iunie s'au implinit dece ani, de când a murit archiepiscopul și mitropolitul Andreiu br. de Șaguna. Cu ocaziunea această s'a serbat la mormēntul seu în Reșinari un parastas solemn, la care a oficiat ēnsuși archiepiscopul și mitropolitul Miron Romarul. Numerōse cunune au fost depuse pe mormēnt.

✓ **Din Mehadia** primim următōrele șire: Până în ziua când scriu acestea șire, numărul ōspeților din aceste băi renumite se urcă la 1600. Sesonul promite a fi unul din cele mai bogate. Guvernul magiar se ocupă cu predilecțiune de înaintarea băilor din țēră. Scopul lui este a atrage cu deosebire publicul din Orient. Romānia însă bine cunoscēnd importanța economică a băilor face asemenea mari încordări pentru a reține în țēră publicul romānesc, care până aci de regulă voiașgia la băile din străinătate. Aci s'a săpat în erna trecută o fōntānă artesiană, care dela o afundime de 150 de metri aredică o apă sulfurōsă mai tare și mai abundantă decât cele cunoscute până aci în băile Herculane. Cu apa această se vor adăpa 80 de cabine de nou construinde cu lueș și cu comfort. Isvorul nou se numește „Isvorul Szapāry“ în onōrea ministrului de finanțe. Ōspeți romāni din țēră sūnt încă puțini. Se așteptă să vie episcopul Meșian. Dr. Vuia medicul băilor dă cu plăcere ori ce informațiune privitōre la băi.

Băile din Romānia. Visitătorii din Romānia ai băilor din Ungaria și Austria scad pe fie-care an, căci de vr'o patru-cinci ani au inceput a se ridică și în Romānia niște rivale ale băilor străine. Astfel este „Slanicul“ din județul Băcāu, cu ape alcaline-muriatice și feruginōse; „Constanța“ cu băile sale de mare; „Lacul Sārāt“, băile sulfurōse dela „Strunga“, dela „Puciōsa“, dela „Nēmțu“, băile sārāte dela „Ballățesci“, apoi: Balta-Alba, Cālīmānesci, Olānesci etc. Tōte aceste băi rețin multă lume în țēră și astfel banii nu se duc în străinătate, unde ōspeții romāni mai au să suferē și in-sulte — pentru banii lor.

Invitare de prenumerațiune. Peste câteva zile va eși de sub tipariu „Ornitologia poporală romānă“ în 2 tomuri. tomul căte din 27 cōle de tipariu și va conține la 1000 numiri de paseri, peste 40 legende, mai multe cātece, datine și credințe etc. Deci, cine dorește a ave acest op, este rugat a și-l procură cât mai de grabă. Prețul opului întreg e pentru Austro-Ungaria 4 fl. v. a. pentru Romānia 10 franci. Totodată sūnt rugați toți acei p. t. domni, cărora li s'au trāmis cōle de prenumerațiune să binevoiēșcă a le întōrce cât mai curēnd înapoi. Siretiu 11/23 iunie 1883. *S. Fl. Marian* preot în Siretiu (Bucovina.)

Reuniunea femeilor romāne din Abrud. La 6/18 iunie a. c. s'a arangiat un maial în praterul Abrudului, în favorul înmulțirii fondului Reuniunii femeilor romāne pentru înființarea unei școlē de fetițe în Abrud. Cumcă acest maial a avut o reușită splendidă și mulțămītōre, dovēdă avem rezultatul unui venit curat, de 244 frt 77 cr. De aceea, subscrisul comitet, își ține de

